

*Leyli va
Mæcnun*

USTADNAMƏ

Can deməklə candan, can əskik olmaz,
Məhəbbət artırar, mehriban eylər.
Çor demeyin nəfi nədi dünyada?
Abad könülləri pərişan eylər.

Nakəs adam danışqdan saz olar,
Kərəmdən kəm, səxavətdən az olar,
Nütfdə qarışan şeyitbaz olar,
Mərd də sığışdırma, naħaq qan eylər.

Mən istərəm alim, mömin yüz ola,
Gözü haqq yolunda doğru, düz ola,
Dəhanında sözü üzbəüz ola,
Ələsgər yolunda can qurban eylər.

Ustadlar ustadnaməni bir deməyib, iki deyir, biz də deyək, iki olsun,
düşmanın ömrü solsun.

Bir insan ki, əsil olsa binadan,
Qəlbə dəyməz, düz xəyalı gözləyər.
Artırıb şəfqətin şahan-şah olsa,
Bir təhərdə, hər mahalı gözləyər.

Qəza, qədər başa salsa qaranı,
Dövlətə dost olan qılmaz çaranı,
Kasadlığa düşsən kəsər aranı,
Tikə dostu, dövlət, malı gözləyər.

Demə şair Vəli düşüb gümana,
Fəhm yetiribdi yaxşı-yamana,
Kamil olan heç qovl verməz seytana,
Dərk eləyər, pürkamalı gözləyər.

Ustadlar ustadnaməni iki yox, üç deyər, biz də deyək üç olsun, düş-
mənlərin ömrü puç olsun.

Mərifət bəhrində, ədəb-ərkanda
Bir iyid istərəm lami-ləng ola.
Atı düldül ola, qılınçı düsər,
Dayanmaz, qabaqda yüz nəhəng ola.

Fərhad qaya çapar, sənginə yetməz,
Kimsə ərənlərin dənginə yetməz,
Heç cəng o mövlənin cənginə yetməz,
Ya Rum, ya Qeysər, ya Firəng ola.

Xəstə Qasım əl götürməz damandan,
Sidqini bağlayar sahib-zamandan,
O gün çox qorxaram şahi-Mərdandan,
Çəkə zülfüqarın xürd-təng ola.

Sizə haradan, kimdən söyləyim, keçmiş əyam-sabiqələrdən –
Bağdad şəhərində Firuz tacirdən.

Bağdad şəhərində Firuz adında bir tacir vardi. Bunun malı, pulu
həddən aşmışdı, amma heç bir fərzəndi yox idi. Özü də çox qocalmışdı.
Firuz Abdulla adında birisini özünə köməkçi götürmüştü. Abdulla çox
sidq-ürəklə xidmət elədiyinə görə Firuz da onun xətrini çox istəyib,
şəhərin varlı tacirlərindən birisinin qızı Reyhan xanımı Abdullaya
almışdı.

Aradan bir müddət keçdi. Firuz tacir xəstələnib yorğan-döşəyə
düşdü. Abdulla şəhərdə nə ki, həkim, cərrah vardi, götürüb gəldi, heç
biri Firuz taciri sağalda bilmədi. Günü-gündən Firuz tacirin əhvalı
pisləşdi.

Bir gün Firuz Abdullanı çağırıb dedi:

– Abdulla, bu mal, bu pul, bu da ilxi. Mən də ki, görürsən, olurəm.
Mən öləndən sonra bu dövlətimə sahib durmaq, ticarət aparmaq üçün
bir övladım yoxdu. Gəl bu var-dövləti sənin adına salım, mən öləndən
sonra ye, iç, keyfini çək, mənə də rəhmət oxu.

Abdulla dinməyib, başını aşağı saldı. Abdulla tacir Firuzun xətrini
çox istəyirdi, uşaq kimi ağlamağa başladı.

Firuz adam göndərib, şəhərin qazısını çağırıldı. Bütün var-
yoxunu Abdullanın adına saldı. Çox çəkmədi ki, tacir Firuz ömrünü
Abdullaya bağışladı.

Abdulla neçə müddət tacirlik eləyib, öz gəlirini artırdı. Cox çəkmədi ki, Bağdad şəhərində birinci adam oldu. Yetim, kimsəsiz Abdulla dönüb oldu xacə Abdulla.

İndi qulaq asın, sizə söyləyim xacə Abdullanın dövlətinin gəlhagəl vaxtı idi. Mal, dövlət həddindən aşmışdı. Amma oğulsuz bu cahi-cəlal nəyə gərəkdi?

Xacə Abdulla günlərin bir gündündə durub hücrəsin bağladı, evinə gəldi. Əyalini çağırıb dedi:

– Arvad, gəl abadanlıqdan xarabalığa, xarabalıqdan abadanlığa köçək.

Reyhan xanım dedi:

– Xacə Abdulla, dediyin beynimə batmadı. Açıq de görüm, nə demək istəyirsən?

Xacə Abdulla dedi:

– Gəl, otur yanımda.

Arvad xacə Abdullanın yanında oturdu. Abdulla dedi:

– Allah bizə bir fərzənd vermir. Fərzəndsiz də ki, evin ləzzəti yoxdu. Gəl bu var-yoxumuzu fağır-fügaraya paylayaq, bəlkə Allah bizə bir fərzənd verə. Sonra xarabalığı abadanlaşdırmaq asandı.

Xacə Abdulla var-yoxunu ehsan verdi. Fağır-fügaranın qarnını doydurdu, nə ki, qızılları, pulları vardı əlsiz-ayaqsızlara payladı.

Ay keçdi, gün dolandi, doqquz gün, doqquz saat tamam olandan sonra xacə Abdullanın övreti Reyhan xanımın bir uşağı oldu. Uşağı adını Qeys qoydular.

Aradan bir ay keçmişdi ki, Qeys ağlamağa başladı. Hərçi elədilər ki, Qeysin ağlamağını kəssinlər, mümkün olmadı. Axırda belə məsləhət gördülər ki, Qeysi bulaq başına aparsınlar, versinlər arvadların qucağına, hər kimin qucağında dayanıb ağlamasa, onu Qeysə daya tutsunlar.

Qeysin anası uşağı qucağına alıb, bulaq başına apardı. Qeysi hər kimin qucağına verdilər, dayanmadı, ağladı. Baxdılara gördülər ta arvad xeylağı qalmadı. Amma kənardan yaş yarımla bir balaca qız dayanıb. Qeysi verdilər bu qız uşağının qucağına. Qız uşağı alan kimi Qeys səsini kəsdi. Başladı mat-mat bu qızın üzünə baxmağa. Kənardan baxanlar bu işə təəccüb eləyib, xəbər aldılar:

– Ay qız, kimin qızısan? Adın nədi?

Qız dedi:

– Mənim adım Leyli, özüm də Soltan Mahmud paşanın qızıyam.

Xacə Abdullaya xəbər getdi ki, bəs Soltan Mahmud paşanın qızı Leyli xanım oğlun Qeysi qucağına alan kimi, aqlamağını kəsdi. Əgər çarə olsa, sənə Leylidən olacaq.

Xacə Abdulla durub, Soltan Mahmudun yanına gəldi. Başına gələni nağıl eləyib dedi:

— Gərək qızın Leylini verəsən, ta ağılları kəsənə kimi oğlum Qeysnən bir otaqda qalsınlar.

Soltan Mahmud xacə Abdullanın sözünü yerə salmayıb, razı oldu. Xacə Abdulla Leylini götürüb gəldi evinə. Bunlara otaq ayırdı. Bir də, daya tutub, bunları dayanın ixtiyarına verdi.

Aradan bir müddət keçdi. Uşaqlar yaşa yoldular. Belə ki, məktəbə getmək vaxtları çatdı. Xacə Abdulla Qeyslə Leylini məktəbə qoydu. O zamanacam oxudular ki, Leyli on altı yaşa çatdı, Qeys də on beş yaşa.

Günlərin bir gündündə Qeyslə Leyli məktəbdən çıxıb, evlərinə gedirdilər, Qeys yolda diqqətnən onun gül rüxsarına tamaşa eləyib, əlini boynuna saldı, rüxsarından bir busə aldı. Leylinin yanaqları yeniyetmə qırmızı alma kimi alışib yandı. Bu işi kim gördü, kim görmədi, bir imansız qarşı. Qarşı yolnan, dalında da bir şələ qaratikan gedirdi. Gördü ki, Mahmud paşanın qızı Leyli Qeyslə öpüşür. Tez qaratikanı yerə atıb, özünü Leylinin anasının yanına yetirdi, dedi:

— Nə durubsan, ay Allahın yazıq bəndəsi?! Qızın Leyli Qeysnən məktəbdən qol-boyun çıxıb, evə gəlirdilər, yolda Qeys Leylidən busənin yüzünü bir köpüyə alırdı, o da nisyyə, xirmən vaxtna.

Leylinin anası qariya inanmadı. Sabahı gün tezdən durub məktəbə gəldi. Daldalanıb divarın dibində Qeyslə Leylinin yolunu gözləiyirdi ki, bir də gördü, budu, Qeysnən Leyli qol-qola keçirib, məktəbə gəlirlər. Qapının ağızında Qeys Leylidən bir busə aldı. Leylinin anası özünü saxlaya bilməyib, Leylinin biləyindən yapışdı, döyə-döyə götürüb apardı öz evlərinə, otaqların birinə salıb, qapıları da üzünə bağladı. Leyli tək-tənha otaqda qaldı. Bir müddət belə keçdi. Günlərin birində Leyli çox ah-zardan sonra pəncərəni açıb, bağa-bağçaya tamaşa edirdi ki, bir də gördü bir dəstə qız məktəbə gedir. Leylinin Qeyslə məktəbdə keçirdiyi günlər yadına düşdü. Siyah telindən birini ayırib, sinəsaz elədi, sıxıb döşünə, görək qızlarnan Qeyse nə xəbər göndərdi:

Dəstə ilə gedən qızlar,
De, durmasın, ona, gəlsin!

Xəbər alsa – günüm qara,
Düşmüşəm zindana, gəlsin!

Ovçunun ovu dəstində,
Anamdı canım qəsdində,
Qaragöz Qeysin üstündə
Düşmüşəm zindana, gəlsin!

Leyli qurban olsun sizə,
Qara zülfü tökün üzə,
Gedin deyin qaragözə,
Düşmüşəm zindana, gəlsin!

Qızlar ötüb getdilər, Leyli oturub ağlamağa başladı. Sən demə, anası qapının dalında dayanıb qulaq asırmış, gördü ki, Leyli Qeys deyib, gözünün yaşını bahar buludu kimi tökür, içəri girib dedi:

– Qızım, niyə ağlayırsan?

Leyli gözünün yaşını silib dedi:

– Ana, darixıram. Axı niyə qoymursunuz məktəbə gedəm?

Anasının bir tərəfdən Leyliyə ürəyi yandı, bir tərəfdən də qəzəbləndi, aldı, görək nə dedi:

Eşitmişəm, əcəb balam,
Bir aşağı yar olmusan.
Məhəbbətin bəlasından
Çox tez xəbərdar olmusan.

Anası belə deyəndə Leyli qızardı. Sonra siyah saçlarından üç tel ayırib, sinəsinə basdı, aldı, görək anasına nə cavab verdi:

Nə deyirsən, aman ana,
Heç kimə mən yar deyiləm.
Aşıq-məşuq danışırsan,
Mən ki, xəbərdar deyiləm.

Aldı Leylinin anası:

Nə layiqdi dost yanında,
Qaldın dillər dastanında,
Biganələr bostanında
Açıb, laləzar olmusan.

Aldı Leyli:

Oxuyuram məktəbdə mən,
Dolanıram ədəblə mən,
Bu diyari-Ərəbdə mən,
Heç ki, taxsirkar deyiləm.

Aldı Leylinin anası:

Sənsən gözəllər içrə baş,
Adın olub aləmə faş,
Qınar səni yar, yoldaş,
Deyərlər biar olmusan.

Aldı Leyli:

Var get o məktəbxanadan,
Xəbər algılən molladan,
Nə istəyirsən Leyladan?
Binamus, biar deyiləm.

Hər ikisi sözlərini tamam elədilər. Leyli dedi:

– Ana, mən heç kimə aşiq deyiləm. Gəl məni burax, gedim məktəbə. Mən Qeysi özümə qardaş bilirəm.

Anası razı olmadı. Leyli ağlamağa başladı. Leylinin anası işi belə görəndə dedi:

– Qızım, onu bil ki, bu gündən sonra sən məktəb üzü görməyəcək-sən. Sənin yerin dörd divar arası olacaq. Sən Qeysdən əlini üz! Ölsən də səni Qeyşə verməyəcəyik. Bir də Qeysin üzünü görməyəcəksən!

Leyli gözlərinin yaşını tökə-tökə görək anasına nə deyir.

Aldı Leyli:

Aman ana, gözüm ana,
Qoyma dərsim qala mənim.
Sənə qurban özüm, ana,
Qoyma dərsim qala mənim.

Oxuyuram hərfi başdan,
Ayırma yaru yoldaşdan,
Rəva deyil, qanlı yaşnan
Qoyma gözüm dola mənim.

Leyliyəm, candan bezaram,
Dərdimə dərman yazaram,
Yengi açmış lalezaram,
Qoyma rəngim sola mənim.

Leyli sözünü tamam elədi. Dilnən də yalvardı ki, burax məktəbə gedim.

Leylinin anası kəsən-kəs razı olmadı, qapıları Leylinin üzünə bağlayıb, çıxıb getdi.

Leylinin əlacı hər yerdən kəsildi. Günlərin bir günündə evdə oturmuşdu, Qeysin surəti gəlib dayandı Leylinin gözünün qabağında. Qız lap dəli-divanə oldu, durub gəldi pəncərənin qabağına. Açıb küçəyə tamaşa eyləyirdi, gördü ki, bir oğlan qoltuğunda kitab-dəftər məktəbə gedir. Leyli əl eləyib, oğlana saxladı, xəbər aldı:

– Can qardaş, sən Qeysin yoldaşlarındansanmı?

Oğlan dedi:

– Bəli.

Leyli dedi:

– Gəl sənə bir məktub verim, apar Qeysə ver.

Oğlan dedi:

– Yaz, aparım verim.

Leyli kağız-qələm götürüb, məktubu yazdı, oğlana verdi. Oğlan soruşdu:

– Bacı, bu məktubda nə yazıbsan?

Leyli kağızın məzmununu görək Qeysin yoldaşına necə dedi.

Aldı Leyli:

Vəfali yar, durub baxma yoluma,
Mən daha məktəbə gələn deyiləm.
Seyrağıqlar vaqif oldu halıma,
Mən daha məktəbə gələn deyiləm.

Gecə, gündüz həsrətini çəkərəm,
Məhəbbətin ürəyimdə əkərəm,
Səndən ötrü qanlı yaşlar tökerəm,
Mən daha məktəbə gələn deyiləm.

Leyli deyər: bollu-bollu dərd məndə,
Əğyarın tənəsi saldı kəməndə,

Düşmüşəm məhbəsə, zindana, bəndə,
Mən daha məktəbə gələn deyiləm.

Oğlan məktubu Leylidən alıb, məktəbə gəlməkdə olsun, sizə xəbəri
verim Qeysdən.

Qeys bir neçə gün evdə qalıb, ata-anasından sırrını gizlətdi. Gecə-
gündüz göz yaşı axıdib, evdən bayırı çıxmadı. Qeysin anası Reyhan
xanım oğlunu belə pərişan halda gördü, durub gəldi oğlunun yanına,
gərdəninə tökülmüş qulac saçını alıb, sinəsaz elədi, görək Qeysə nə
dedi.

Aldı Reyhan xanım:

Oğul, söylə sözün, mən sənə qurban,
Degilən, dərdinə çara eylərəm.
Qoymaram qalasan qəmlərə mehman,
Öz ağa günlərimi qara eylərəm.

Qeys anasına cavab vermədi. Göz yaşı damcı-damcı axıb tökü-
lürdü Qeysin yanağına. Anası oğlunun bu halının görüb dedi:

Qurbanam gözünə yaşına sənin,
Ağını kim qatdı aşına sənin,
Əgər bir iş gəlsə başına sənin
Mən özümü həzar para eylərəm.

Qeys yenə də cavab vermədi. Reyhan xanım özünü saxlaya bilmə-
yib, əlin saldı Qeysin boynuna, görək sözünü necə tamamladı.

Aldı Reyhan xanım:

Mən Reyhanam, gözüm qaldı yaşı üstə,
Yandırdın bağrimi ab-ataş üstə,
Qoymaram Bağdadda daşı daş üstə,
Deyilən, dərdinə çara eylərəm.

Qeys bu dəfə də anasına bir söz deməyib, içindən elə bir ah çəkdi
ki, ağızından od çıxdı. Sonra durub, birnəfəsə yüyürdü məktəbə. Amma
göz gəzdirib Leylini tapa bilmədi. Leylinin həmişə oturduğu yerə
gəlib, üzü üstə yixilib, ağlamağa başladı. Məktəb yoldaşları yiğildi
Qeysin başına. Bu dəmdə də Leylinin kağızı gəlib çatdı. Qeys alıb

kağızı oxudu. Məzmunundan xəbərdar olandan sonra kağız gətirən oğlana dedi:

– Qardaş, mənim yazı yazmağa əlim varmır, mən saznan deyim, sən də mən deyəni yaz.

Aldı Qeys:

Gecə, gündüz durub yolun gözlərəm,
Bilməm neçün, mehribanım gəlmədi.
Salıbdı başıma nigarım sevda,
Qan-yaş tökür giribanım, gəlmədi.

İstəməm izzəti, cahi, dövləti,
Neyniyirəm sənsiz dünya ləzzəti?
Ahularnan qıllam sözü, ülfəti,
Sərf edim yolunda canım, gəlmədi.

Qeysəm, vətənimdən qıraqa düşdüm,
Leyli, Leyli deyib, soraqa düşdüm,
Gülzari-hüsndən fəraqa düşdüm,
Məskən etdim biyabanı, gəlmədi.

Söz tamam oldu. Qeys kağızı alıb bükdü. Sonra yenə də haman oğlana verib dedi:

– Aparıb verərsən Leyliyə.

Oğlan kağızı aparıb, yüyürməcə yetirdi Leyliyə. Leyli kağızı oxuyub məzmunundan xəbərdar olanda heç bilmədi neyləsin. Uşaq kimi evin bir küncündə oturub, ağlayıb sizləməqda olsun, sizə xəbər verim Qeysdən. Qeys tay-tuşdan ayrılib öz mollasının yanına gəldi. Molla xəbər aldı:

– Dərsə niyə gəlmirsən?

Qeys dedi:

– İzn ver, bir neçə sözüm var, deyim.

Molla izn verdi. Görək Qeys ondan necə halallıq istədi.

Aldı Qeys:

Halal eylə, hümmət eylə, əfəndim,
Məhəbbət oduna yana gedirəm.
Eşqin səməndini sürüb meydana,
Mənzil sürüb, biyabana gedirəm.

Görünməz nigarım, düşmüşəm dərdə,
Eşqinin sevdası dolandı sərdə,
Qərarım gəlməyir duram bu yerdə,
Mənzil sürüb, biyabana gedirəm.

Qeys belə deyəndə mollası dedi:

– Gəl, bu sevdadan əl çək, dərsini yarımcıq qoyma!
Qeys alıb sazımı, cuş eləyə-eləyə, görək sözünü necə tamamladı.

Başa yetişmədi dərəsim, savadım,
Bərəks etdi çərx-felək muradım,
Mən Qeys ikən Məcnun qoyuldu adıım,
Üz çevirib biyabana gedirəm.

Qeys sözünü müxtəsər elədi, mollası ilə halallaşıb, gəldi məktəb
yoldaşlarının yanına. Görək bunlara nə dedi:

Aldı Qeys:

Məktəbdə cəm olan növrəs cavanlar,
Gəlin bir-bir halallaşın, gedirəm.
Tüllabeyi-elmələr, həm savadxanlar,
Gəlin bir-bir halallaşın, gedirəm.

Qəza-qədər yazdı lohi-talıma,
Atam-anam qan ağlasın halıma,
Bir dilbər sevdası düşüb canıma,
Gəlin bir-bir halallaşın, gedirəm.

Məni dərdə salan meyi-saqidi,
Sinəm üstə yar düyüünü, dağıdı,
Həmtaylorım, Qeysin axır çağıdırı,
Gəlin bir-bir halallaşın, gedirəm.

Qeys sözünü müxtəsər eləyib, eşqi dəniz kimi cuşa gəldi. Dağ,
dərə deməyib, elə hey getməyə başladı. O qədər getdi ki, gözdən itdi,
gəlib bir çölü-bərrü biyabana çıxdı. Çox gəzdi, az gəzdi, bir çeşmə
tapdı, üzü-quylu bu çeşmə üstə düşüb, ağlamağa başladı.

Qeys burada qalmaqda olsun, indi eşit xəbəri verim sənə Leylidən.
Leyli eşitdi ki, Qeys Məcnun adını alıb, vəhşi təki üz qoyub çölü-bərrü
biyabana, durub ayağa, gəldi qızların yanına, dedi:

— Qızlar, bahar fəslidi, gəlin gedək gəzməyə.

Qızlar razı oldular. Leyli gəlib anasından izn aldı, çıxdılar çölə.
Qızlar gəzmək niyyətilə, Leyli Qeysi axtarış tapmaq niyyətilə, düşdülər
çölü-bərrü biyabana. Gəzhagəz, gəlib çıxdılar bir çəməngaha. Leyli
baxıb gördü ki, qızların yanında Qeysi tapa bilməyəcək. Belə bir tədbir
töküb, qızlara dedi:

— Qızlar, gəlin bu yeri nişanlıyaq. Sonra hərəmiz bir yana gedək.
Kim tez gül dərib qayıtsa, bu ipək dəsmal onun olsun.

Qızlar razı olub, hərəsi bir yerə dağlılışdır. Leyli qızlardan ayrılib,
o qədər getdi ki, gözdən itdi. Bir qədərdən sonra gözünə bir tüstü gö-
ründü. Yeriyib irəli, gördü ki, öz məhbubu Qeysdi, bulanıb toz-torpağa,
iki diz üstə oturub, rəngarəng güllərdən yiğib qabağına, tamaşa eləyir.
Leyli irəli yeriyib dayandı. Qeys başını qaldırıb onu görən kimi eşqi
cuşa gəldi. Qalxdı ayağa. Leyli dedi:

— Qeys bu nədi? Özünü niyə bu kökə salmışan?

Qeys aldı, görək Leyliyə nə cavab verdi:

Nə müddətdi camalını görmürəm,
Salıb məni qəm bu halə, sevdiyim!
Dost bağının əvan gülün dərmirəm,
Düşüb başım qalmaqala, sevdiyim!

Məhəbbətin salıb məni dərbədər,
Məskənim olubdu biyaban, çöllər,
Əliyyü-mürteza, saqiyi-kövsər
Verib mənə bir piyalə, sevdiyim!

Mən Qeysəm, dərdindən olmuşam şeyda,
Sırrini demərəm əğyarə, yada.
Sən mənim, mən sənin, fani dünyada
Salma məni yaman halə, sevdiyim!

Qeys sözünü tamam elədi, iki həsrətkeş sarmaşıq kimi bir-birinə
sarılıb, bihuş, dünyadan xəbərsiz qaldılar. İndi bunlar burada qalsınlar,
sizə xəbəri verim qızlardan. Qızlar rəngarəng güllərdən yiğib, dəstə

tutub, nişan qoyduqları yerə cəm oldular. Gördülər ki, Leyli gəlib çıxmadi. Leylinin ləpirin tutub getdilər axtarmağa. Gəzib, gəzib, axırda gəlib çıxdılar haman çəmənliyə. Gördülər ki, Leyliyən Qeys gül bülbülə, bülbül gülə sarılan kimi bir-birlərinə sarılıb, heç dünyadan xəbərləri də yoxdu, başlarının üstə də iki gürzə ilan durub. İlanlar qızları görən kimi çəkilib getdilər. Qızlar bir neçə dəfə Leyli, Leyli çağırıb, gördülər ki, bunlar heç ayılan deyillər. Leylini Qeysin qucağından ayırib götürdürlər, şəhərə tərəf üz qoydular. Leyli ayılıb gördü qızlar bunu xəstə kimi aparırlar, xəbər aldı:

– Ay qızlar, məni belə niyə aparırsınız?

Qızlar dedilər:

– Sən gül dərməyə gəlmışdin, ya məhbubunla görüşməyə?

Leyli xəbər aldı:

– Mən haradaydım?

Dedilər:

– Sən Məcnunun yanında idin.

Leyli dedi:

– Qızlar dünyada nə yaxşıdır?

Bu suala hərə bir cür cavab verdi. Biri yeriyib irəli dedi:

– Dünyada sirdaşlıqdan başqa yaxşı şey ola bilməz.

Belə deyəndə Leyli qızlara yalvardı ki, bu gördüklerini atasına, anasına deməsinlər. Qızlar söz verdilər ki, demərik. İş bu yerə yetişəndə Leylinin ürəyi sakit olub, görək dərdinə münasib nə dedi:

Aldı Leyli:

Sənə qurban olum, kərəmli Xuda,
Gəlib bu mənzilə, yara uğradım.
Kərimsən, rehimsən, həm müşkülgüşa,
İtirdiyim ruzigara uğradım.

Bir adın Hadi idi, bir adın Vəhdud,
Səndən hasıl olub cəmi-əl-məqsud,
Sən ver muradımı, ya heyvəl-məbud,
Gəlib qəmi – dili-zara uğradım.

Baharin fəslidi, oxur bülbüllər,
Açılib səbzələr, lalələr, güllər,
Divanəyəm, mənə Leyli deyərlər,
Eşqə düşdüm, xiridara uğradım.

Söz tamam oldu. Qızlar Leylini alıb evə gətirdilər, anasına da heç bir sərr vermədilər. Leyli oturub evdə, gecə-gündüz peşəsi ağlamaq olsun, eşit Qeysdən.

Qeys eşqdən bihuş olub, üç gün, üç gecə özünə gəlmədi. Dördüncü günü sabahın yeli ona dəyib, ayıldır. Baxıb gördü ki, Leyli yoxdu. Elə bildi ki, bivəfaliq eliyib. Eşqin dəryası yenə cuşa gəldi. Baş götürdü, özünü ins-cins olmayan çöllərə çəkdi.

Qeysin atası eştidi ki, oğlu Məcnun adı ilə səhralar müsafiri olub. Əbasın ciyninə saldı, bir heybə çörək götürdü, düşdü ərəb çöllərinə, oğlunu axtarmağa.

Bir müddət səhraları gəzdi, ancaq oğlunu tapa bilmədi. Qayıdır Bağdada gələn macalda yolda uzaqdan bir adam gördü, amma bu adamın yanında aq-aq şeylər vardı. Güman elədi ki, çobandı, yanında da qoyunquzu. Dedi:

— Yaxşı oldu. Gedib bundan Qeysi soruşaram.

Bir neçə qədəm irəli gəlib, gördü bu çoban deyil, öz oğlu Qeysdi. Çayın kənarında dayanıb, mat-mat çaya baxır. Qeys çayda atasının əksini görən kimi istədi qaça. Xacə Abdulla yapışib oğlunun biləgindən, dedi:

— Oğul, üç gündü ki, səndən ötrü gəzirəm. Hər yeri gəzib, hər yətəndən səni soruşmuşam. De görüm, sənin dərdin nədi ki, belə çöllərə, səhralara düşmüsən?

Qeys heç bir söz demədi. Balaca piçağını çıxartdı, qolunu çırmayıb, damarından balaca qan aldı. Atası xacə Abdulla baxıb gördü oğlunun qolundan qan açılıb töküldü daşların üstünə, hər yerdə “Leyli-Leyli” yazılıdı. Sonra döşünü verdi atasının qulağına. Xacə Abdulla qulaq asıb gördü, Qeysin sümükləri də Leyli-Leyli deyir.

Dedi:

— Oğul, indi bildim ki, səni dəli-divanə eyləyən Leylidi. Gəl gedək toyunu eləyim. Leyli evimizdə səni gözləyir.

Abdulla Qeysi qatıb qabağına, götürüb gəldi Bağdada. Qeys evlərinə çatıb, qapıdan içəri girdi. Gördü ki, toydan heç iy də yoxdu. Atasından xəbər aldı:

— Ata, bəs hanı Leyli? Hanı toy?

Xacə Abdulla dedi:

— Oğul, hələlik sənə dərvish toyu eləyəcəyəm. Bəy toyu sonraya qalıb.

Qeys keçib otaqların birində oturdu. Qeysin anası Reyhan xanım sevinə-sevinə Qeysin boynunu qucaqlayıb, o üzündən, bu üzündən öpüb dedi:

– Qeys, oğlum, xoş gəlibsen!

Qeys Leylini anasından görək necə xəbər aldı.

Aldı Qeys:

Alıb başım, xidmətinə gəlmışəm,
Ana, mənim mehribanım görünməz!
Hani de, qəlbimin soltanı, xanı?
Neçün təxti-Süleymanım görünməz?

Leyli yarın sevdasına dolmuşam,
Hüsн-camalına aşiq olmuşam,
Sorağını bizim evdə almışam,
Gizlənibmi növcavanım, görünməz!

Məcnunam, qəsidəm düşübdü dilə,
Qeysinəm, göz yaşım dönübdü selə,
Canım ana, mənə doğrusun söylə,
Gedibmi, o mehribanım, görünməz?

Qeys sözünü tamam elədi. Reyhan dedi:

– Oğul, Leyli burda idi, getdi ata-anasını görməyə.

Qeys səhərə kimi oturub Leylini gözlədi. Gördü ki, Leyli gəlib çıxmadı. Qələm aldı, bir kağız yazıb verdi anasına, dedi:

– Ana, bu kağızı Leyliyə yetir.

Reyhan xanım xəbər aldı:

– Oğul, bu kağızda nə yazıbsan?

Qeys görək kağızın məzmununu anasına necə dedi.

Aldı Qeys:

Elimdən, yurdumdan oldum dərbədər,
Hani mənim məmləkətim, elim, yar?!
Aşıq aşiqinə beləmi yanar?
El bilməzsə, sən bilərsən halım, yar!

Şeyda bülbül havalanıb dövr elər,
Təbib gəlsə, yaralarım qövr elər,

Bir tərəfdən qohum-qardaş cövr elər,
Bir tərəfdən sən bükərsən belim, yar!

Bülbül ağlar, gül yerini aldı xar,
Bu sinəmdə oxlanmamış nəyim var?
Miskin Qeysi, gəl qoyma sən intizar,
Qoyma çöldə gözü yaşlı qalım, yar!

Söz tamam oldu. Reyhan xanım kağızı aparıb gizlətdi. Xacə Abdulla çıxıb bayırə pir kişilərdən yiğdi, məsləhət gördülər ki, Leyliyə elçi getsinlər, Qeyşə alsınlar.

Yığışıb pir kişilər xacə Abdulla ilə birlikdə gəldilər Soltan Mahmudun hüzuruna. Soltan Mahmud baxıb gördü ki, bir neçə kişilə bərabər xacə Abdulla onun evinə gəlir. Tez çıxıb qarşılara, bunları xoş sıfətlə qonaq otağına qəbul elədi. Oturub hərə öz istədiyi yerdə, bir qədər şirin-şirin səhbət elədilər. Xacə Abdulla baxıb gördü ki, məclisdə oturanların heç birisindən bir səda çıxmır. Axırda özü üzünü Soltan Mahmuda tutub dedi:

– Soltan Mahmud, mənim oğlum Qeys sənin qızın Leylinin dər-dindən dəli-divanə olub. Biz də elliknən yiğilib sənin qızıva elçi gəlmışik. Gərək Leylini verəsən Qeyşə.

Soltan Mahmud başını aşağı endirib, gözlərini tikdi yerə. Haçandan-haçana sual elədi:

– Məenunun mənası nədi?

Xacə Abdulla dedi:

– Məenun, yəni divanə, dəli.

Soltan Mahmud dedi:

– Xub, indi ki, dəlidə, mən qızımı dəliyə necə verim?

Əhli-məclis yerbəyerdən qalxıb dedilər:

– İndi ki, qızın Leyli Qeyşə getmək istəyir, daha sənin nə sözün ola bilər?

Soltan Mahmud dedi:

– Eybi yoxdu, mən razıyam. Əyər məcnunluq adını üstündən götürsə, mənim qızım qurbanı sənin oğluna.

Xacə Abdulla razi oldu, hər iki tərəfdən “Allah mübarək eləsin” – deyib getdilər.

Sənə xəbər verim Qeysdən. Qeys oturmuşdu evdə, gördü ki, nə Leylidən bir xəbər çıxdı, nə də atasından. Eşqin dəryası cuşa gəlib,

başladı hönkürtü ilə aqlamağa. Haçandan-haçana aqlamağını saxlayıb, qalxıb getmək istədi. Gördü ki, atası qapını açıb girdi içəri. Qeys sarılıb atasının boynuna, xəbər aldı:

– Atayı-mehriban, de görüm, necə gəldin?

Atası dedi:

– Oğul, Leylini aldım sənə.

Qeys başını tikib aşağı, bir xeylaq özünə toxtaqlıq verib dedi:

– Atayı-mehriban, bəs necə oldu ki, birkərəmə qızı verdilər?

Atası dedi:

– Oğul, Soltan Mahmud ərz elədi ki, əyər məcnunluq adın üstündən götürsən, vallah, billah, Leyli sənində.

Xacə Abdulla belə deyəndə Qeys alıb sazin, öz atasına görək nə dedi:

Divanə əlində ixtiyar olsa,
Eşq daminə heç giriftar olurmu?
Bir kimsənin kamalında, aqlında,
Kəm olmasa kəm aşikar olurmu?

Təbibə dərdimin yox ehtiyacı,
Leylinin rüxsarı dərdim əlacı,
Bir kəsin eşq ilə dönsə məzaci,
Əğyar tənəsindən bimar olurmu?

Məcnunam, ay ata, eyləmə tədbir,
Tədbirin bugünə eyləməz təsir,
Leyli xəyalımı eyləyib təğyir,
Qeyridən qəmimə qəmxar olurmu?

Qeys sözünü müxtəsər eləyib, istədi üz qoyub səhraya gedə. Xacə Abdulla tutub oğlunu saldı otağa, qapıları üzünə bağlayıb, çıxıb gedirdi ki, Qeys pəncərədən boylanıb, elə bir qıy vurdı ki, ağızından od çıxdı. Dağ, daş titrədi. Xacə Abdulla qulaq asmayıb, istədi çıxıb gedə. Baxıb gördü ki, ayaqları quruyub. İrəli qədəm ata bilmir. Dönüb dedi:

– Oğul, səni mən zindana salmıräm. İzn ver, gedim sevgilinin atasının yanına məsləhətə.

Qeys dedi:

– İzn verirəm, amma axşama özünü mənə yetirərsən.

Xacə Abdulla, çıxıb şəhərə, getdi tanış-bilişlərinin evinə. Onlar-dan tədbir istəyib dedi:

– Mənim oğlum əldən gedir. Mənə tədbir!

Bir çoxları dedilər:

– Divanəyə nə tədbir?

Bir çoxları da dedilər:

– Apar pire, bəlkə şəfa tapa.

Xacə Abdulla qalxıb oğlunun yanına gəldi. Otağın qapısını açdı.

Qeys xəbər aldı:

– Ata, necə oldu?

Xacə Abdulla dedi:

– Oğul, gəl səni aparım pire, bəlkə şəfa tapasan.

Qeys dedi:

– Ata, mənim ağlım yerindədi. Sən get elə bir dəli tap ki, pir ona şəfa versin. Mənim şəfamı Leylidən başqa heç kəs verə bilməz.

Xacə Abdulla gecəni yatdı, səhər tezdən durdu, güclə Qeysi qaba-ğına qatıb, pire yola düşdü.

Qeys gördü ki, göy üzündə beş-on durna gedir. Dayanıb durnalara dedi:

Göynən gedən beş-on durna,
Aparıllar pire məni.
Məyər mən dəli olmuşam,
Aparıllar pire məni?

Uca dağlarda məskənim,
Bəlli deyil heç məkanım,
Görsəz, deyin Leyli yarımlı,
Aparıllar pire məni.

Məcnunam, düşmüşəm lova,
Dərdimə eyləsin dava,
Leyli yazsın mənə dua,
Aparıllar pire məni.

Qeys sözünü müxtəsər eləyib, qoşulu atasına, gəldilər pire, Xacə Abdulla dedi:

– Oğul, dayan burada, mən yalvardıqca sən də pire yalvar, bəlkəm şəfa tapasan.

Xacə Abdulla görək pirə necə ərz-hal elədi.
Aldı Xacə Abdulla:

Qibleyi-aləmim, kani-şəfaət,
İstərəm dərdimə davalar səndən.
Çoxlar mənim təki istəyib nəcat,
Bəxş olub onlara ətalar səndən.

Ey qədri bilinməz, nütfəsi ali,
Sənsən keşf eyləyən müşküllü hali,
Divanə oğluma sən ver kəmali,
Neçələri yetib kəmala səndən.

Kəbəyi-beytulla deyirlər adın,
O İbrahim Xəlil qılıb bünyadin,
Ey piri-Bağdadım, sən ver muradım,
Abdulla götürsün şəfalar səndən.

Xacə Abdulla oğluna çox yalvardı ki:

– Oğul, sən də pirə yalvar, bəlkə sənə ağıl, kəmal verə.

Qeys gülüb dedi:

– Ata, mənim başımda Leyli sevdası var. Pir mənim dərdimə dərman eyleyə bilməz. Mənim dərdimin dərmanı Leylidi.

Xacə Abdulla çox yalvardı oğluna, gördü ki, sözünə baxmayacaq, əlini salıb Qeysin boynuna, o üzündən, bu üzündən öpdü. Qeysə eşq güc gətirdi, nər kimi bağırı-bağıra fəryad-fəğanla çıxıb pirdən, o yerəcən getdi ki, gəlib çatdı bir dağın döşünə. Nə qədər əlləşdisə dağa çıxmaga yol tapa bilmədi, dedi:

Ey sane-cahan, fərdi-bihəmtay,
Lütfü kərəmindən bir yar istərəm.
Əql, kəmal mənim hacətim deyil,
Eşqin bazارında bidar istərəm.

Eşqin piyaləsin nuş edib qanım,
Məhəbbət rəngində boyanıb qanım,
Daim zimistanda keçməsin günüm,
Baharın fəslində gülzar istərəm.

Sözün tamam eləyib yola düşdü, gəlib, dağın burcasına yetişdi, nə qədər o tərəf-bu tərəfə getdiyən yol tapmadı, aldı, görək dağlara nə dedi:

Aldı Qeys:

Uca boylu duran dağlar,
Əcəb müşkül yolların var.
Sərv boylu ağacların,
Axan soyuq suların var.

Şir, aslan yıgnaqların,
Ahu, maral oylaqların,
Gül, gülüstan yaylaqların,
Açılmış laləzarın var.

Məcnunam, yol azıb göldim,
Həddən aşib mənim dərdim.
Bir yol göstər, keçim gedim,
Can alıcı canların var.

Sözünü tamam elədi, dağın ətəyi ilə getməyə başladı. O qədər getdi ki, gəlib çatdı çölü-bərrü biyabana. Amma acliq Qeysi elə taqətdən salmışdı ki, heç yeriyə bilmirdi. Dayanıb, görək nə dedi.

Aldı Qeys:

Məni yoxdan var eləyən,
Sən məni nakam öldürmə!
Dərdə giriftar eləyən,
Sən məni nakam öldürmə!

Gizlin sırrım heç kəs bilməz,
Bilən əlacım eyləməz,
Üzüm şad olub heç gülməz,
Sən məni nakam öldürmə!

Məcnunam, dərdə peyvəste,
Biyabanlar içrə xəstə,
Yetişməz xəbərim dosta,
Sən məni nakam öldürmə!

Sözün tamam eləyib, başladı yol getməyə. Bir qədər getmişdi ki, bir də baxdı bir şəxs bir ahunu qabağına qatıb aparır. Məcnun xəbər aldı:
– Ey şəxs, bu ahunun təxsiri nədi ki, əsir eyləmisən?

Şəxs dedi:
– Çıxbı getsənə yolunla. Nə işinə?!
Məcnun tutub bu şəxsin qabağını, başladı yalvarmağa. Yalvardı, görək necə yalvardı:

Səyyad, rəhm eylə bu hala,
Azad elə bu ahunu!
Gözü yaşlı bu qəzala,
Azad elə bu ahunu!

Gözdən axan ol yaş ilə,
Ayrı salma yoldaş ilə,
Çıxart gözüm maqqaş ilə,
Azad elə bu ahunu!

Məcnunun yoxdu minnəti,
Yox dost yanında hörməti,
Nədi ahunun qiyməti?
Azad elə bu ahunu!

Səyyad dedi:

– Hamı sənin kimi dəli ola bilməz ki? Mən ovu əlimdən buraxsam, əhli-əyalımın yanına nə üzlə gedərəm?

Qeys çox yalvardı ki, ahunu buraxa, buraxmadı. Qeys əlini cibinə salıb axtardı, gördü tekçə bir qızıl var, çıxardıb səyyada verdi. Səyyad ahunu verdi Məcnuna, çıxbı getdi. Məcnun ahunu öpüb dedi:

– Mən sənə həmrəh oldum, sən də mənə həmrəh ol! Leyli mənim yadımı düşəndə, gərək Leyli təsəllisini sən mənə verəsən.

Ahu başladı Məcnuna Leyli təsəllisi verməyə. Beləliklə, bir neçə ahu Məcnunun başına cəm oldu. Məcnun onlarla dolanmağa başladı.

Bir gün Məcnun oturmuşdu, gördü ki, bir nəfər şəxs, əlində bir qəşəng sabuta gedir. Məcnun kəsib Səyyadin qabağın, yalvardı ki, bu sabutani ver mənə.

Səyyad dedi:

– Sən nə axmaq adamsan! Mən zəhmət çəkim, sabuta tutum, gətim verim sənə.

Səyyad belə deyəndə Məcnun alıb görək nə dedi:

Aman səyyad, gözüm səyyad,
Ver mənə bu sabutani!

Sənə qurban özüm, səyyad,
Ver mənə bu sabutani!

Leylinin gözləri qara,
Çixıb qarşımı ilqara,
Sabuta dil yetirər yara,
Ver mənə bu sabutani!

Səyyad dedi:

– Sən nə axmaqsan! Yarına məktub göndərəcəksən, mən niyə ovumu pulsuz-pələsiz sənə verim?

Məcnun cuşa gəlib, görək sözün axır bəndini necə tamamladı:

Məcnunam, yoxdu tavanım,
Heç şeyə gəlməz gümanım,
Rəhm eylə, cavandı canım,
Ver mənə bu sabutani!

Qeys sözün müxtəsər eləyib, dililə də çox yalvardı ki, sabutani ver.
Kişi verməyib dedi:

– Havayı da adam adama şey verərmi?

Məcnun ora-burasına baxdı, heç bir şeyə gümani gəlməyəndə pal-tarını soyunub səyyada vermək istəyirdi ki, birdən gözü qoluna sataşdı, bazubəndi gördü. Açıb bazubəndi verdi səyyada, sabutani aldı. Sonra ona dedi:

– Mən səni azad elədim, sən də mənim Leyli yarıma məktub aparmalısan.

Sabuta insan kimi baş tərpətdi, bu da oldu Məcnuna yoldaş.

Məcnun ahunu, sabutani alıb, “Leyli, Leyli” deyə-deyə gəlib çıxdı bir çayın kənarına. Gözəl-göyçək bir çəməndə oturub, ahunu aldı qucağına, Leyli təsəllisi almaqda olsun, sabuta da qalxdı göyə, enib oturdu Məcnunun başında. Açıb qanadlarını Məcnuna kölgəlik elədi.

Bu dəmdə bir kişi yolla gedirdi. Məcnun baxıb gördü ki, bunun əlində zəncirli bir şey var Məcnun durub özün yetirdi haman kişiyə, xəbər aldı:

– Bu nə şeydi, belə zəncirləyib yanınca gəzdirirsən?

Kişi cavab verdi ki:

– Bunun adına mantar deyərlər.

Məcnun dedi:

– Nəyə lazım olan şeydi bu?

Kişi dedi:

– Bu mantarı oynadıb, pul yiğiram.

Məcnun gülüb dedi:

– Əsil mantarı qoyubsan burda, onu niyə oynadırsan?

Kişi dedi:

– Hanı əsil mantar?

Məcnun dedi:

– Mənciyəz.

Kişi dedi:

– Sən nə səfəh adamsan.

Kişi istədi çıxıb gedə, Məcnun tutub dedi:

– Sən bu mantarı burax getsin, haman zənciri açıb bağla mənim boynuma. Sonra apar məni Bağdad şəhərinə. Leylinin imarətinin qabağında oynat, nə qədər qızıl istəsən, o sənə verər.

Kişi mantarı buraxdı. Zənciri taxdı Məcnunun boynuna. Hər ikisi gəldilər çıxdılar Bağdad şəhərinə. Kişi özün Leyli olan imarətin qabağına çatdırıb, başladı Məcnunu oynatmağa.

Bağdad şəhərinin əhalisi sağırən-kəbirən nə ki, vardı, yiğildilar Məcnunun tamaşasına. Leyli pəncərədən baxdı ki, görsün imarətin qabağına bu qədər camaat nədən ötrü yiğilib. Birinci baxışda Leyli sevgilisini tanıdı, özünü saxlaya bilməyib, çəkildi içəri, hədsiz-hesabsız qızıl səpələdi Məcnunun başına. Bahar buludu kimi gözlərindən yaş axıdıb, yixıldı rəxtixabına.

Məcnun baxıb gördü ki, Leyli görünməz oldu. Kişiye dedi:

– Məni apar Leylinin pəncərəsinin qabağına.

Kişi Məcnunu götürüb apardı Leylinin pəncərəsinin qabağına. Məcnun bir xeylaq oynadı. Gördü ki, Leyli evdən bayırə çıxmır. Eşqin dəryası cuşa gəldi, alıb zəncirləri əlinə, sinəsaz eyləyib, görək yanıqlı-yanıqlı nə dedi:

Gülüzlü dilbərim, dur ver payımı,
Sailəm, qapına ehsana gəldim!
Zənciri salmışam qəddi-boyuma,
Dərdim tügən edib, dərmanə gəldim!

Cinunluguma səbəb olubdu eşqin,
Binayı-könlümü dəlibdi eşqin,
Məni səhralara salıbdı eşqin
Zülmədən qapına, amanə gəldim!

Məcnunam, bir nura olmuşam əsir,
Gəlmişəm qapına, boynumda zəncir,
Göstər camalını, mahi-minəvvir,
Nə çəkibsən özün, pünhəna gəldim!

Məcnun sözün tamam eləyib, gördü ki, Leyli görünmədi. İstədi üz qoya səhraya, bu dəm Leyli mənzilindən bayırı çıxdı. Məcnun Leylinin rüxsarını görən kimi eşqin dəryası cuşa gəldi, əl atdı zəncirə, parça-parça edib, hər parçasını bir tərəfə tulladı, üz qoydu səhraya. Bu tərəfdən də Bağdad şəhərinin uşaqları Məcnunun qaçmağını görçək, qıy vurub basdılara daşa. Məcnun yağış kimi yağan daşa baxmayıb, özünü yetirdi səhraya. Bir neçə gün gəzib dolanandan sonra, Leyli yadına düşüb, yenə üz qoydu Bağdad şəhərinə. İki gözünü bir parça əskiylə bağlayıb, xəlvət küçərlə özünü saldı Leylinin bağına. Leyli çıxıb bayırı, gördü ki, Məcnunun şəhla gözləri bağlıdı. Elə bildi ki, həqiqətən Məcnun kor olub. Leyli təbə gəlib, siyah hörüklerini sıxdı döşünə, görək nə dedi:

Divanə dilbərim, neçün bağlanıb,
Söylə görüm, o məstanə gözlərin?
Qan ağlamaq yaraşarmı bülbüle,
Bağlanıbdı o məstanə gözlərin!

Biyaban çöllerdə ahü-zar çəkib,
Norəstə qəddini dərdü qəm əyib.
Qeyse fələkdən nə bəlalər dəyib,
Baxmaz bizə o məstanə gözlərin?

Biçarə Leyliyəm, adım dildədi,
Seyrağıblar bilməm nə xəyaldadı,
Aç gözünü, yarın gör nə haldadı,
Baxsın, görsün o məstanə gözlərin!

Leyli sözünü müxtəsər eləyib, tutdu Məcnunun qolundan, apardı otağına, sarماşıq gülə sarılan kimi, iki həsrətli sarıldılar bir-birinə.

Məcnun bir müddət Leyli ilə bir yerdə qaldı. Birdən eşqin dəryası cuşa gəldi. Qalxıb üz qoydu səhraya. O qədər getdi ki, gəlib çatdı öz biyaban mənzilinə. Gördü ki, burada o qədər ahu, sabuta var ki, gəl görəsən. Məcnun qatışib bunlara, başladı bu heyvanlarla gün keçirməyə. Bunlar burda qalsınlar, indi eşidin Leylidən.

Aradan bir müddət keçdi. Leyli dərdə səbr eləyə bilməyib, günü-gündən saralıb zəfərana döndü. Günün birində anasının yanına gəlib dedi:

– Ana, darıxıram. İzn ver, qızlarla gülşən bağına seyrə çıxım.

Anası izn verdi. Leyli bir dəstə qız götürüb, seyrə çıxdı. Bir xeylaq gəzib, ürək açan yerlərdə əyləndikdən sonra bir çəməngah tapıb oturdular.

Leylinin gözü dörd idi ki, bəlkə Məcnuna bu tərəflərdə rast gələ. Amma Məcnunun heç iysi də gəlmirdi.

Leyli çox bikef olub əmr verdi ki, çadırı bir az o yanda qursunlar. Qızlar çadırın qabağında oturub, səbirsizliklə Məcnunun yolunu gözleyirdilər.

Bu zaman Salam şahzadə atasının vəziri ilə şikardan gəlirdi. Güzarları düşdü bu çadırın yanından. Salam şahzadə diqqətlə baxıb gördü ki, burda bir dəstə qız var.

Amma bu qızların içində bir gözəl qız əyləşib, elə bil on beş gecəlik aydı. Salam şahzadə Leylidəki gözəlliyə heyran qalıb, vəzirə dedi:

– Vəzir, bu qız hansı bəxtəvərin qızıdır?

Vəzir dedi:

– Bu Bağdadlı Soltan Mahmudun qızı Leyli xanımıdı.

Vəzir belə deyəndə Salam şahzadə atının başını qaytarıb, özünü yetirdi şəhərlərinə. Beş gün, on gün otağından bayırı çıxmadı. Padşah bir gün xəbər aldı:

– Oğlum nə üçün mənim yanımı gəlmir?

Vəzir dedi:

– Şahzadə xəstədi.

Şah durub oğlunun yanına gəldi. Xəbər aldı:

– Oğlum, nə üçün bikefsən?

Salam şahzadə dedi:

– Ata, mənim dərdim naxoşluq deyil. İzn ver, dərdimi sənə deyim.

Padşah izn verdi. Salam şahzadə dedi:

Əzəl gündən mən Bağdada varanda
Bir sona sallanıb, çıxdı qarşımı.
Zər kəmərə qurşanmışdı incə bel,
İndi deyim nələr gəldi başıma.

Şəhərdən çıxmışdım tərlan ovuna,
Gördüm, aşiq oldum gözəl boyuna,
Hərdən sığal verir zülfü-muyuna,
Bir sona sallanıb çıxdı qarşımı.

Salam deyir: sözüm çoxdu sinədə,
Tülək, tərlan, məskən salar binədə,
Gözüm qalıb Mahmud qızı Leylidə,
Ata, rəhm et, gözdən axan yaşıma.

Salam şahzadə sözünü müxtəsər elədi, sözlə də atasını başa saldı.
Padşah dedi:

– Oğul, elə bundan ötrü ah-zar eləyirsən? Bu dəqiqə elçi göndərib,
Leylini sənə istərəm.

Şah vəzir-vüzərasını elçi sifətilə Bağdad şəhərinə göndərdi.

Soltan Mahmud elçiləri o ki var, layiqincə qəbul eləyib, nə üçün
gəldiklərini xəbər aldı.

Vəzir dedi:

– Soltan Mahmud, görək qızını Allahın əmrilə Salam şahzadəyə
verəsən.

Vəzir belə deyəndə Soltan Mahmud baxıb gördü ki, gələn elçilər
ağır eldəndi. Özü də çox adlı-sanlıdır. Üzünü tutub elçilərə dedi:

– Bir qız nə şeydi? Qurbanı size!

Elçilər elə burada mübarəkbad elədilər, Leylinin şirnisini içib,
çıxıb getdilər.

Bunlar burda qalsınlar, indi eşit Zeyddən. Zeyd Məcnunun məktəb
yoldaşı idi. Eşitdi ki, Leylini ərə verirlər. Öz-özünə: – Ey dad, bu heç
qeyrətdən, insafdan deyil ki, Məcnun “Leyli, Leyli” deyib dağa-daşa
düşsün; onun sevgilisini götürüb şahzadəyə ərə versinlər. Yox, mən bu
işə gəndən baxa bilmərəm, – deyib, dəmir çarıqlarını ayağına çəkdi,
əsanı əlinə aldı, heybəsinə iki-üç çörək qoyub, yol getməyin binasını
qoydu.

Ustad dili yüyrök olar. Zeyd bir müddət yol gedib, bir çayın kənarına çatdı. Gördü ki, burda bir şey od tutub yanır. Tez özünü yetirib, gördü burda yatan binəva Məcnunu, hər ah çəkdikcə ağızından od çıxır. Zeyd yan alıb, bir təhərlə Məcnunu ayıltdı. Məcnun bir qədər çəkmədi ki, gözünü açıb Zeydi başının üstə görçək, qalxıb istədi uzaqlara qaça, Zeyd onun qolundan bərk-bərk tutub dedi:

– Qardaş, dur aparım səni Bağdad şəhərinə.

Qeys xəbər aldı:

– Nə üçün?

Zeyd dedi:

– Leylini Salam şahzadəyə verdilər. Bu gün-sabah toy olacaq.

Məcnun Leyli adı eşidəndə bahar buludu kimi gözünün yaşını tökdü. Zeyd gördü ki, Məcnunun gözündən axan yaş da yerə düşdükcə “Leyli, Leyli” deyib fəğan eləyir.

Sonra Məcnun ahuların birini qucağına alıb dedi:

Başına döndüyüm vəfali dostum,
Amandı, Leylini əldən verməyin!
Əhli-Bağdad gedin, minnətdar olun,
Yalvarın, Leylini əldən verməyin!

O incə bellini, qara tellini,
Quba qaz yerişli, tutu dillini,
Bağdad mahalında ağır ellini,
Amandı, Leylini əldən verməyin!

Dərya cuşa gəlsə, ada dayanmaz,
Qızıl kəmər incə beldə dayanmaz,
Yanar Məcnun cismi, oda dayanmaz,
Amandı, Leylini əldən verməyin!

Məcnun sözünü müxtəsər elədi, eşqin dəryası cuşa gəldi, mədəd deyib qalxdı. Tüstü kimi gözdən itib getdi. Zeyd kor, peşiman Bağdad şəhərinə dönəmkədə olsun, sənə deyim Leylidən. Leyli eşitdi ki, onu ərə verirlər. Gecəni gündüzə, gündüzü gecəyə qatıb, ağlamağa başladı.

Leyli bir gün axşam vaxtı gördü ki, bir neçə pərvanə şamın işığına aşiq olub, özlərini yaxıb yandırmaq istəyirlər. Haman dəqiqə Leyliyə təb zor eyləyib, hörük saçından üç tel ayırdı, sinəsaz eləyib, görək nə dedi:

Canın yara qurban edən pərvana,
Mən də sizin təkin yara aşığam.
İstərəm yetirim canı canana,
Mən də sizin təki yara aşığam.

Mən də sizin təki yara bərabər,
Dolanım başına, hər axşam, səhər,
Verən yoxdu Məcnunumdan bir xəbər,
Mən də sizin təkin yara aşığam.

Biçarə Leyliyəm, Məcnunu butam,
Məhəbbət qoymayırlı dincələm, yatam,
İstərəm sizinlə ünsiyət tutam,
Mən də sizin təki yara aşığam.

Leyli sözünü müxtəsər eləyib, evdən bayır çıxdı, özünü yetirdi reyhan bağına. Bir tərəfdə Məcnun deyib ağlamaqda olsun, eşit Zeyddən.

Zeyd Bağdad şəhərinə gəlib çatmışdı. Güzarı düşdü reyhan bağına. Gördü ki, bağın xəlvət bir guşəsindən yanıqlı bir səs gəlir. İrəli yeriyib gördü ki, bu, binəva Leylinin səsidi. Leyli Zeydi görcək tanı'yıb, hərədan gəldiyini xəbər aldı. Zeyd dedi:

– Məcnunun yanından gəlirəm.

Leyli Məcnun adı eşitcək dedi:

– Can Zeyd, Leylinin axır çağdı. Məcnunu səndən istəyirəm.

Zeyd dedi:

– Heç qəm çəkmə! Bədənimdə nə qədər can var, çalışıb Məcnunu sənə yetirərəm.

Zeyd bunu deyib, geriyə döndü, yol getməyin binasını qoydu.

Zeyd gecəni gündüzə, gündüzü gecəyə qatıb, gəlib çıxdı haman yerə. Ordan bir soraq tapmayan kimi, üz qoydu irəli getməyə. Az getdi, çox getdi, gəlib çıxdı bir çəməngaha. Gördü Məcnun ahunu alıb qucağına ağlayır, ahudan Leyli təsəllisi istəyir. Zeyd yetib, Məcnunu tutdu. Leylinin sözlərini ona deyib, onu başa salmağa başladı. Bu dəm Nofəl deyilən bir pəhləvan beş yüz qoşunla seyrə çıxmışdı. Gördü ki, budu, bir çəməngahda iki cavan oturub. Atını sürüb özünü bunların barabarına yetirdi, gördü bu iki nəfərin birisi xəstədi. Ancaq elə gözəldi ki, gəl görəsən. Hayif ki, o gül rüxsarı saralıb solub. Sərv qəddi

əyilib. Nofəl özünü saxlaya bilməyib, əhval-pürsan olmaqçın, görək nə dedi:

Ahü-zarla gəzən cavan,
Qalx, dərdini söylə mənə!
Nədən oldun tərki-vətən?
Qalx, dərdini söylə mənə!

Nədən belə ah-zarlısan?
Yoxsa sən yadigarlısan?
Bir de görüm nə yerlisən?
Qalx, dərdini söylə mənə!

Nofələm, səni götürərəm,
Vətəninə tez yetirrəm,
Dərdinə əlac etdirrəm,
Qalx, dərdini söylə mənə!

Nofəl sözünü müxtəsər eləyib, dili ilə də xəbər alanda Zeyd alıb, görək ona nə dedi:

Başına döndüyüm ədalət şahı,
Bu növcavan, bil, Leyliyə aşiqdi,
Qan-yaş axıtmağı eyləyib adət,
Bu növcavan, bil, Leyliyə aşiqdi,

Minib eşq atına, olubdu süvar,
Vəhşilərlə eylər səhrada güftar,
Məcnunun cəsədi od içrə yanar,
Bu növcavan, bil, Leyliyə aşiqdi,

Zeyd deyir: Məcnunun ötübüdə dərdi,
Onu qürbətlərə atıbdi dərdi,
Səksənə, doxsana yetibdi dərdi,
Bu növcavan, bil, Leyliyə aşiqdi,

Zeyd sözünü müxtəsər eləyib, Nofəli başa saldı. Nofəl bu haqsızlığı tab gətirə bilmədi, alıb Məcnunla Zeydi, Bağdad şəhərinin kənarına gəldi. Tez bir kağız yazıb, Soltan Mahmuda göndərdi. Soltan

Mahmud kağızı açıb oxudu. Gördü ki, bunu Nofəl çağrırdırır. Hirsindən kağızı cirib atdı. Qasidə dedi:

– Əyər mən ona lazımamsa, hüzuruma özü gəlsin!

Qasid xəbəri Nofələ yetirdi. Nofəl hirsindən ox-yayın zəncirini çeynəməyə başladı. Bir nərə çəkib, Bağdad şəhərinə girdi. Çatıb, görək Soltan Mahmuda necə hədə-qorxu gəldi. Nofəl Soltan Mahmudun imarətinin qabağında at oynada-oynada dedi:

Oyuncaqdı şəhri-Bağdadın işi,
İndi Soltan Mahmud meydana gəlsin!
Bir qıy vursam qalar meydanda leşti,
İndi Soltan Mahmud meydana gəlsin!

Misirdən alıram baci-xəracı,
Çəkərəm, yixaram hasarı, bürcü,
Gəlməsə meydana, yoxdu əlaci,
Durmasın Mahmud şah, meydana gəlsin!

Nofələm, mən indi meydan eylərəm,
Ol şəhri-Bağdadı viran eylərəm,
İndi təxti-tacın al qan eylərəm,
Durmasın Mahmud şah, meydana gəlsin!

Nofəl sözünü müxtəsər eyləyib, başladı meydanı gəzməyə. Soltan Mahmud baxıb gördü ki, gəlməsə olmayıacaq. Atını minib qoşundəsgahla gəldi Nofəlin barabarına dedi:

– Mənə görə qulluq?

Nofəl dedi:

– Qul sahibi olasan. Qulaq as, gör nə deyirəm. Yayın, oxun mizrab, saz eyləyib, görək nə dedi:

Baş götürüb ayağına gəlmışəm,
Soltanım, Leylini səndən istərəm,
Özüm üçün səni qəmxar bilmışəm.
Soltanım, Leylini səndən istərəm,

Leyli, Leyli deyib gəzir çölləri,
Tərk eləyib ağır-agır elləri,

Qanlı yaşa boyanmışdı telleri,
Qiymətli gövhəri səndən istərəm.

Nofəl yolda qoyar əziz başını,
Sitəm edib, axıtmış göz yaşını,
Sinəsinə döyür səhra daşını,
Məcnunçun Leylini səndən istərəm.

Nofəl sözün tamam eləyib, dillə də Soltan Mahmuddan xahiş elədi ki, Leylini Məcnuna versin. Amma Soltan Mahmud sözünün üstündə möhkəm durub, yox deyəndə, görək bir-birlərinə necə hərbə-zorba gəldilər.

Aldı Nofəl:

Öz-özünü salma mənim cəngimə,
Gəldim, burdan əlləri boş getmərəm!
Nuh tufanın indi göstərəm sənə,
Gəldim, burdan əlləri boş getmərəm!

Aldı Soltan Mahmud:

Baxmagilən divanələr ahına,
Var get burdan, mən Leylini vermərəm!
Salmagilən özün qəm girdabına,
Var get burdan, mən Leylini vermərəm!

Aldı Nofəl:

Şəhərlər dağıdır, ləşkər pozaram,
Min düşmanı bir qılıncı düzərəm,
İndi sənin mən başını üzərəm,
Gəldim, burdan əlləri boş getmərəm!

Aldı Soltan Mahmud:

Gəl danışma sən bu qədər əfsana,
Batırma özünü nahaq al qana,
Sən neylərsən mənim təkin aslana!
Var get burdan, mən Leylini vermərəm!

Aldı Nofəl:

Bil, ismim Nofəldi, özüm namidar,
Çox ölkələr eyləmişəm tarü-mar.
Mərd iyidlər Bağdadı da dağıdar,
Gəldim, burdan əlləri boş getmərəm!

Aldı Soltan Mahmud:

Mahmud şaham, yetişmişəm mən cana,
Bac vermərəm sənin təkin düşmana,
Laf söyləmə, gəl girəlim meydana,
Var get, burdan, mən Leylini vermərəm!

Hər ikisi hərbə-zorbalarını tamam eyləyib, şir kimi meydana gir-dilər. Qan su yerinə axmağa başladı. Məcnun bir vədə baxıb gördü ki, Soltan Mahmudun qoşunu qırılıb, ta bir şey qalmadı. Tez çıxdı dağların burcasına, əlinə gələn xirdalı-irili daş yığib, Nofəlin qoşununun başına tökdü. Nofəl bir vədə baxdı ki, göydən daş yağır. Başını yuxarı qaldı-rib gördü ki, daş yağıdır Məcnundu.

Dedi:

– Ey divanə, nə eləyirsən?

Məcnun cavab verdi:

– Sevgilimin atasının qoşununu qırarsan, məndən inciyər. Belə eləyirəm ki, onun xatiri xoş olsun.

Hamı Məcnunun sözünə məəttəl qaldı. Məcnun da özünü yerə atıb, çölü bərə biyabana üz qoydu. O qədər getdi ki, tüstü kimi gözdən itdi. İki belə görən Nofəl davamı saxlatdırdı. Bu tərəfdən də Soltan Mahmud barışiq elan elədi, xoşluqla ayrıldılar. İki yubandırmışın deyə Soltan Mahmud Leylini tezliklə köçürtmək üçün Salam şahzadəyə xəbər göndərdi ki, toy tədarükü başlamaqda olsunlar.

İndi eşit Məcnundan. Məcnun dağlar burcasından enib, özünü birnəfəsə yetirdi qalın meşəyə. Bir cığır tapıb, başladı cığırla getməyə. Bu anda bir bülbül qonub ağac başına, başladı oxumağa. Məcnunun təbinə zor gəldi, alıb görək nə dedi:

Sıx ormanda gəzən bülbül,
Sən sizlama, mən sizlaram.

Bağrim başın əzən bülbül,
Sən sizlama, mən sizlaram.

Bülbül, göysün altı qara,
Ürəyim olubdu yara,
Mən həsrətəm Leyli yara,
Sən sizlama, mən sizlaram.

Məcnunam, başımı qalda,
Bulud oynar sağda, solda,
Leylinin gözləri yolda,
Sən sizlama, mən sizlaram.

Məcnun sözünü müxtəsər elədi, çeşmənin üstündə yixılıb ağlamağa başladı. Bülbül haman saat enib, oturdu Məcnunun kürəyinin ortasında. Bir az keçmədi ki, bir neçə göyərçin gəldi. Çeşmənin suyundan içib, bunlar da qaldılar Məcnunun yanında. Ahular, ceyranlar da gəlib çıxdılar. Vəhşi heyvanlar da Məcnunla dostlaşmağa başladılar. İş o yerə çatmışdı ki, hətta gürzə ilan da Məcnundan ayrılmayırdı, onunla bir yerdə gəzib dolanırdı.

Bir gün meşə heyvanları, şir, pələng, ayı, tülkü, dovşan, bütün quşlar Məcnunun ətrafına yiğilib, ixtilat məqamında oturmuşdular. Birdən Leyli Məcnunun yadına düşdü. Eşqin dəryası cuşa gəldi, qalxıb çıxdı dağların başına. Diqqətlə Bağdad şəhərinə baxdı. Ürəyindən qara qanlar axmağa başladı. Ahunun birini qucağına alıb dedi:

Dərdim yenə tuğyan etdi,
Viran qalsın belə ellər!
Cavan ömrüm zaya getdi,
Viran qalsın belə ellər!

Səndə gəlim necə durum?
Yar deyibən boyun burum,
Daş-torpağın xalis zülüm,
Viran qalsın belə ellər!

Məcnunam mən, ah çəkərəm,
Bürcü, barını sökərəm,
Leylini səndən dilərəm,
Viran qalsın belə ellər!

Məcnun sözün müxtəsər elədi, enib dağların bürcasından, yol getməyə üz qoydu. Vəhşi heyvanlar, quşlar da ondan əl çəkmədilər.

Məcnun özün Leyli ilə görüşdükələri çəməngaha yetirib, gördü lələ köçüb, yurdum qalıb. Leyli yadına düşdü, təbinə zor gəlib aldı, görək nə dedi:

Ahu oynaqlı şux çəmən,
Əmanətimi istərəm.
Neçin viran olub bağrin?
Əmanətimi istərəm.

Bülbülün geyibdi qara,
Ürəyim olub səd para,
Təbib gəlsə, etməz çara,
Əmanətimi istərəm.

Yazılıq Məcnun eylər dilek,
Bu qəm qoymur bizi gülək,
Güç eyləmə, çərxi-fəlek,
Əmanətimi istərəm.

Sözünü müxtəsər eləyib, baxdı ki, otdan, çıçəkdən səs çıxmadi. Bir ah çəkib, üzü üstə yixıldı, ağlamağa başladı. Bütün heyvanlar cərgə vurub, üzük qaşı kimi Məcnunu araya alıb, onun keşiyini çəkməkdə olsunlar, eşit Leylidən.

Leylinin köçürülməyinə üç-dörd gün qalmışdı. Binəva heç bilmirdi nə eləsin. Günü-gündən payız yarpağı kimi saralıb solurdu. Soltan Mahmud qızının bu halını görüb, ondan xəbər aldı:

– Qızım, nə üçün belə bikefsən?

Leyli dedi:

– Mehriban ata, yaman darıxıram. İzn ver, siyahətə çıxım, bəlkə könlüm açılaca.

Soltan Mahmud qoşun götürüb, qızı Leylini qoşdu qızlara, düşdülər yola. Bir çuğul qarı da qoşuldu bunlara.

Soltan Mahmud bir neçə yerdə düşməyi qızına təklif elədişə də, Leyli razi olmadı. Harda dayanıb düşmək isteyirdilərsə, Leyli deyirdi:

– Ata, bura mənim xoşuma gəlmir.

Belə-belə üç gün yol gəlib, axır bir çəmənliyə çıxdılar. Çadırları qurdular. Hərə öz çadırına çəkildi. Leyli də öz çadırına çəkilib oturdu.

Amma Məcnun üçün gözləri dörd idi. Bu dəmdə bir kəklik oxumağa başladı. Leylinin təbinə güc gəlib, görək kəkliyə nə dedi:

Baharın gözəl çağında,
Nə oxursan nazlı kəklik?!
Yaxıb yandırma sən məni,
Az oxu sən, nazlı kəklik!

Qızıl gül yarpaq içində,
Sinəm çarpaz dağ içində,
Yaşıl donlu bağ içində
Az oxu sən, nazlı kəklik!

Leyli deyir: öyün, öyün,
Bağrım başı olub düyüñ,
Halim yara yetir bu gün,
Az oxu sən, nazlı kəklik!

Leyli sözünü tamam eləyən kimi kəklik qalxıb, düz Leylinin çadırının üstündən keçib getdi. Leyli kəkliyin dalınca baxıb, öz-özünə dedi:

– Yəqin burda bir sərr var. Görək bu kəkliyin dalınca gedəm.
Qalxıb getməyə başladı. Kəklik özünü bir çəmənliyə verdi. Leyli haman çəmənliyi nişanlayıb, özünü oraya yetirdi.

Nə gördü? Gördü ki, bura vəhşi heyvanlarla doludu. Heyvanlar bunu görən kimi hərəsi bir yana çekildi. Leyli irəli yeriyib gördü binəva Məcnun burada yatıb. Amma başının üstündə bir gürzə ilan var. İlan Leylini görən kimi çəkilib getdi. Leyli Məcnunun başını dizi üstə alıb, görək onu necə ayıltmağa başladı:

Qədəm basıb hüzuruna gəlmışəm,
Qara gözlü mehribanım, oyan, yar!
Seyraqıblar girib canım qəsdinə,
Qara gözlü mehribanım, oyan, yar!

Aç gözünü, dərdim deyim sənə, yar,
Mən miskinin sərrin deyim sənə yar,
Ürək dağlı pənah gətdim sənə, yar,
Qara gözlü mehribanım, oyan, yar!

Leyli deyir: mən pərişan olmuşam,
Saralıban heyva kimi solmuşam,
Can sevdiyim, mən sərgərdan qalmışam,
Qara gözlü mehribanım, oyan, yar!

Leylinin iyi Məcnuna dəycək, gözünü açdı. Amma Leylini başı üstə görən kimi eşqin dəryası cuşa gəlib, istədi durub qaça, Leyli Məcnunun qolundan tutub qoymadı. Hər iki aşiq sarmaşıq kimi bir-birinə sarılıb, elə qucaqlaşdırılar ki, heç dünyadan xəbərləri də olmadı. Bunlar burda qalsın, sizə xəbər verim çuğul qaridan.

Çuğul qarı gecənin bir aləmində durdu: – Gedim görüm Leyli xanım neyləyir, bəlkə mənə bir baş yağı düşdü, – deyib yola düzəldi. Gəlib çadırı çatdı, gördü ki, çadırın qapısı açıq, Leyli xanım da yoxdu. Çuğul qarı diqqətlə yerə baxıb gördü ki, Leyli xanımın izi güncixan tərəfə gedir: – Gedim, görüm bu qız hara gedib? Bəlkə mənə buradan da bir baş yağı düşdü, – deyib, Leylinin izini tutub getməyə başladı.

Çuğul qarı o qədər getdi ki, Leyli öz sevgilisi ilə yatdığı yerə çatdı. Çuğul qarı özünü yetirib gördü nə, Leyli Məcnunla dodaq-dodağa verib yatıb. Çuğul qarı palçıqlı balağını əlinə aldı, dabanına tüpürüb, özünü bir başa Soltan Mahmuda yetirdi. Tövşüyü-tövşüyü dedi:

– Vay səni görüm qan qusasan. Nə durmusan? Qızın Leyli yenə də o divanə Məcnunu tapıb. Filan yerdə dodaq-dodağa verib elə yatıblar ki, heç dünyadan xəbərləri yoxdu.

Soltan Mahmud çuğul qaridan belə eşidən kimi ona bir nəfər qoşdu ki, gedib xanımı götürüb gəlsin.

Çuğul qarı palçıqlı balağının ucunu dişinə alıb, qaranəfəs yüyürməyə başladı. Gəlib çatdırılar o yerə ki, Leyli ilə Məcnun sarmaşıq kimi bir-birinə sarmaşıb yatmışdır. Çuğul qarı istədi əl atsim Leyliyə, onu Məcnundan ayırsın. Bu anda gürzə ilan kolun dibindən çıxıb, ona sarılmışdı. İki belə görən Soltan Mahmudun adamı dabanına tüpürüb, elə qaçı ki, heç iyi-tozu da qalmadı. Bu tərəfdən Məcnun ayıldı. Çuğul qarını görən kimi, yerindən qalxdı. Gözü Leylinin rüxsarına sataşcaq, eşqinin dəryası cuşa gəlib, getməyə üz qoydu.

Sabahın mehi Leylinin rüxsarına dəyib, onu da ayıldırı. Gördü ki, Məcnun yoxdu, onun yerinə qızıl gül kolunu qucub. Tez qalxdı, qara hörüklərini sinəsaz eyləyib, görək bu ayrılığa nə dedi:

Şaxı sınmış qızıl güller,
Yar yanından necə oldu?
Bürünmüşdü zülfərimə,
Yar yanından necə oldu?

Fələk mənə belə yazdı,
Qara gözlü, quba qazdı,
Danışanda xoş avazdı,
Yar yanından necə oldu?

Leyli, baxtın qəhrə dönüb,
Şad günlərin zəhrə dönüb,
Göz yaşlarının nəhrə dönüb,
Yar yanından necə oldu?

Sözün müxtəsər eləyib, dönüb getmək istəyirdi ki, ayağının altında çuğul qarının meyitini gördü. Bildi ki, bunu atası göndərib. İş daha atasına da məlumdu. Hörük saçlarını əlinə aldı, cəhənnəmə vasil olmuş çuğul qarıya bir təpik vurub, qaçmağa başladı. Ta ki, gəlib öz çadırına yetişdi, çox keyfsiz bir tərəfdə oturub, ağlayırdı ki, Soltan Mahmud çuğul qarının gəlib çıxmadığını görüb, onun çadırına gəldi. Qızını görçək xəbər aldı:

– Qızım hardaydın?

Leyli utandığından atasının üzünə baxa bilmədi, başını aşağı salıb, yavaşça dedi:

– Mehriban ata, darıxdığım üçün seyrə çıxmışdım.

Soltan Mahmud geri qayıtdı, xidmətçilərə çadırları yiğisdirib, şəhərə qayıtmalarını əmr elədi. Haman saat əmr yerinə yetirilib, Bağdada köçdülər.

O biri tərəfdən Salam şahzadə elçi göndərdi ki, Leylini apara. Soltan Mahmud razılıq verdi. Toy tədarükü başlandı. Şəhərin yetmiş yeddi yerindən məşşatə çağırıldılar. Leylini geyindirib, yetmiş yeddi qələm zinət verdilər. Qazanlar asıldı. Ocaqlar yandı. O günü fəqirən, səğıren hər kim vardı, toy məclisinə gəlmışdı. Hami şadlıq keçirirdisə də, amma Leylinin könlü açılmırkı, gözlərindən bahar buludu kimi yaş axırdı.

Bunlar kefdə, damaqda olsunlar, sənə kimdən deyim, Zeyddən. Zeyd özünü Məcnuna yetirib, onu əhvalatdan xəbərdar elədi. Məcnun dedi:

– Qardaş, al bu zənciri boynuma bağla, məni Leyli olan imarətin qabağına apar!

Zeyd zənciri Məcnunun boynuna salıb, Leyli olan imarətin qabağına gətirdi.

Məcnun dedi:

– Qardaş, sən çırtma vur, oxu, mən oynayacağam.

Zeyd çırtma vurub oxudu, Məcnun oynamaya başladı. Toy məclisinə toplanan qızlar, gəlinlər tamaşaçı çıxdılar. Səsə-küyə Leyli də çıxdı.

Məcnun Leylini görən kimi görək nə dedi:

Gəl, sevdiyim, halallaşaq, ayrılaq,
Dolansın boynuna ağ əllər indi.
Nə xoş xına görüb, rəngi al çalır,
Şimşad barmaqlarla ağ əllər indi!

Çərxi-fələk gör nə işlər qayırdı,
Can sevgilim, səni məndən ayırdı,
Yazılıq canım eşq oduna qovurdu
Gəl tut tüstüsünə, ağ əllər indi!

Məcnunu gör, əcəb lüt-üryan oldu,
Bağrim başı yandı, ha büryan oldu,
Od tutub cəsədim yanlayan oldu,
Durubdu qəsdimə ağ əller indi!

Məcnun sözünü müxtəsər elədi, elə bir nalə-fəryad çəkdi ki, dağdaş titrədi, üz qoydu səhraya, elə bil ki, yayından ox ayrıldı. Məcnunu qaçış getmiş görən Leyli tab gətirə bilməyib, görək nə dedi:

Çərxi-fələk, xanimanın dağılsın,
Eylədin sinəmi yara sən indi!
Bərbad olsun giribanın, dağılsın,
Saldın məni sönüməz nara sən indi!

Əzəl başdan əyri oldun Adəmə,
Mədəd dedim, mən oturdum matəmə,
Çərxi-fələk, zəhər qatdın badəmə,
Kəsдин məni həzar para sən indi!

Leyli, qaldın nə bəd dillər içində,
Mənə ağlar bülbül güllər içində,
Rüsvay oldum ağır ellər içində,
Əcəb oldum üzü qara mən indi!

Leyli sözünü qurtarıb, ürəyi qəşş elədi, daş parçası kimi yerə sərildi.
Qızlar onun üzünə müşk, ənbər səpib, ayıldib öz otağına apardılar.

Toyun üçüncü gecəsi kəcəvələr hazırlandı, Leylini Salam şahzadənin imarətinə köçürdülər. Elə ki, Leyli gəlin otağına daxil oldu, Salam şahzadə istədi buna yaxın dura, Leyli dedi:

– Şahzadə, mən indi səninəm. Amma tələsmə, yeddi gün mənə möhlət ver ki, Məcnun yadımdan çıxın.

Salam şahzadə bir söz demədi. Əlacı kəsilib razı oldu.

Bu yeddi günü Leyli gecə-gündüz ağlamaqda keçirtdi. O, ağlayıb ölüm istəyirdi. Başqası ilə ülfət eləmək ona cəza kimi gəlirdi. Onun göz yaşı yerdə qalmadı. Yeddi günün tamamında Salam şahzadənin ürəyi partlayıb öldü. Leyli həm şad oldu, həm məyus. Şad oldu ona görə ki, diləyi hasıl olmuşdu, məyus oldu ona görə ki, Məcnunun intizarını çəkirdi.

Leyli bundan sonra ta buralarda dayanmayıb, ata mülkünə gəldi. Gördü ki, Məcnun boynunda zəncir bir ağaca bağlanıb. Leyli dedi:

– Ey mənim mehribanım, gəl, Leyliyəm.

Məcnun dedi:

– Sən Leyli deyilsən, Leyli mənim ürəyimdədi.

Belə deyəndə, Leyli ağlamağa başladı. Məcnun zəncirləri qırıb qaçmağa üz qoydu. Leyli onun fərağına daha davam gətirə bilmədi, zar-zar ağlayıb, üzüqquyu düşdü. Onu yerdən qaldıranda gördülər ki, canını Məcnuna tapşırıb. Onun ölməyindən hamı qəmgin olub, Soltan Mahmuda lənət oxudular. Anası gəlib, qızı Leylinin üstdə saç yoldu, fəğan edib, ağlamağa başladı. Şəhər əhli səqirən-kəbirən yas keçirib, bu nakam qızı dəfn elədilər.

Zeyd tab gətirə bilməyib, göz yaşın axıda-axıda çöllərə düşdü, Məcnunu axtarmaqda olsun, eșit Məcnundan.

Məcnun Leylidən ayrılandan sonra özünü bir dağın dibinə verib, qurşağacan torpağa girmişdi, başını da bir çuxura sallayıb, o qədər ağlamışdı ki, çuxur yarıyacan göz yaşı ilə dolmuşdu. Zeyd Məcnun binəvanı bu halda görüb dedi:

– Can qardaş, göz yaşı axıtmağın bicadı. Yaziq Leyli “Məcnun” deyə-deyə ömrünü sənə tapşırdı.

Məcnun Zeyddən bu xəbəri eşidən kimi elə nalə çəkdi ki, dağ-daş lərzəyə düşdü. Ağlaya-ağlaya qalxıb dedi:

– Qardaş, məni qəbiristanlığa apar.

Zeyd Məcnunu qəbiristana gətirdi. Məcnun ağlaya-ağlaya, dizin-dizin sürünə-sürünə əllərini qəbrə tərəf uzadıb dedi:

– Mənsiz məzara gedibsən! Elə vəfan bu imiş? Amma mən səndən ayrılmaram.

Sözünü qurtaran kimi üç dəfə “Leyli” deyib, üzüquylu onun qəbirinin üstünə yıxıldı. Zeyd gəlib onu qaldırmaq istəyəndə gördü canını sevgilisine tapşırıb, gözlərini həmişəlik yumub.

Zeyd bu iki aşiq-məşuqun keçirdiyi günləri xatırınə salıb, Məcnunun başını dizinin üstünə aldı, bahar buludu kimi gözlerinin yaşını axıtmağa başladı. O biri tərəfdən şəhər əhali əhvalatı eşidib, töküllüb gəldi. Hamı bu nakam aşiq-məşuq üçün göz yaşı axıtdı, qara geydi.

Adamlar bu həsrətkeşlərin hər ikisini bir qəbrdə dəfn eyləyib, Soltan Mahmuda lənət oxudular. Onlar işıqlı dünyada yox, qaranlıq məzarda bir-birinə qovuşdular.

Ustad aşiq bu dastanı aşağıdakı şikayətlə sona çatdırırdı.

Ay fələk, sənin cövründən
Köçdü insan qalmadı.
Neçələri nakam öldürdü,
Çox növəvan qalmadı.
Yar yarından ayrı düşdü,
Əhdü peyman qalmadı.
Kəlmənə bəli söyləyib,
Mətləb qanan qalmadı.
Nə xəstələr şəfa buldu,
Nə də loğman qalmadı.

Beş gün səndə mən deyənin
Axırın biymar elədin.
Neçə-neçə Süleymanın
Taxtını tar-mar elədin.
Baisliklə ülfət qıldın,
Bir belə bazar elədin.

Hər kəsə ki, şərbət verdin,
Tezcə zəhrimər elədin.
Pozuldu bağçalar, bağlar
Soldu, gülşən qalmadı.

Mən zəhmindən xof elədim,
Didəm verdi qanlı yaş.
Sümüyümə lərzə düşdü,
Cismimdə yandı ataş.
Bu düynada kim keyf sürdü
Söylə görüm başa-baş?
Zəhmətini mən çəkməkdən
Qara bağrim oldu daş.
Qəhrinə baş əyməkdən
Musada can qalmadı.